

кандидат політичних наук, доцент кафедри
соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології
Херсонський державний університет
(Україна, Херсон), kosser.63@mail.ru

**РОЛЬ НОВИХ БІОПОЛІТИЧНИХ ЗНАНЬ І ТЕХНОЛОГІЙ
В ПРОЦЕСІ ПРОДУКУВАННЯ АБО МОДЕРНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬО-ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ**

У представленій статті автором розглядається роль сучасних біополітичних знань і технологій в процесі продукування нових або модернізації існуючих освітньо-філософських ідей. Наголошується, що біополітика в умовах сьогодення слугує не тільки об'єктом наукового дискурсу, але й методологічним та практичним фундаментом підвищення продуктивності й результативності, зокрема, в освітній сфері суспільного життя. Висловлено думку стосовно того, що у біополітичному аспекті адекватна вимогам сучасності освіта розуміється не тільки як засіб пізнання та засвоєння оточуючого світу, як інструмент вдосконалення адаптаційного механізму на особистісному (індивідуальному), соціальному (популяційному), загальнолюдському (видовому) рівнях, але значно ширше – як джерело продукування цивілізаційних сенсів духовного й фізичного буття. Автор підкреслює, що освіту можна розглядати як первинний соціальний тренінг вихідної природи людини, спосіб її удосконалення для цілей виробничого споживання, як інструмент обмеженого генерування суб'єктності.

Ключові слова: біополітика, система освіти, освітньо-філософська ідея, виховання, культура, громадянське суспільство, особистість, адаптація, ноосферна гармонія, біос.

Постановка проблеми. Освіта у нових глобальних умовах постає механізмом збереження історичної спадковості, формування, трансляції та

сприйняття так званого «соціального генофонду». Спочатку через звичаї та традиції, а потім через знання відбувається трансляція найбільш ефективних моделей життя й поведінки, сформованих історично в даному суспільстві. Будь-яке суспільство, забезпечуючи нові покоління знаннями про оточуючий світ, передає їм специфічну культуру, формуючи та виховуючи по її зразкам нові покоління. Сучасна філософія освіти формує власні цілі, ставить питання про взаємозв'язок цінностей виховання та культури. Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю визначення ролі нових біополітичних знань і технологій в процесі продукування або модернізації освітньо-філософських ідей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Біополітика та її окремі аспекти знаходять відображення в наукових розвідках іноземних (у тому числі й російських) дослідників, таких як Дж. Агамбен, В. Борзенков, Д. Кавтарадзе, Е. Канетті, І. Лісеєв, М. Моїсеєв, А. Овсянніков, О. Олескін, Ю. Плюсін, М. Фуко, Ф. Фукуями, А. Хазен, та ін. Нові біополітичні знання й технології знаходяться у фокусі уваги і вітчизняних науковців, таких як В. Глазко, О. Прудникова, Н. Скотна, В. Чешко, Д. Шевчук. Філософсько-освітні ідеї сучасності представлені в науковому доробку як зарубіжних – Б. Вульфсона, Б. Гершунського, Е. Гусинського, В. Панаріна, М. Піщуліна, Ю. Огороднікова, В. Розіна, М. Романенка, М. Сидорова, Ю. Турчанинової, так і українських дослідників – В. Андрущенко, Р. Арцишевського, О. Базалука, Г. Берегової, В. Беха, В. Бикова, М. Ватковської, Л. Ваховського, О. Вознюка, Е. Герасимової, С. Дороганя, О. Дубасенюка, Т. Жижко, В. Ільїна, С. Клепка, К. Корсак, В. Кременя, В. Лутая, Н. Наливайко, О. Ушакової, Н. Юхименко та інших.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі освіти, в основі якої, як і у центрі процесу історичного, стоїть людина; обґрунтуванні зв'язку між новими біополітичними знаннями та процесом продукування нових або модернізації існуючих освітньо-філософських ідей; розгляді основних завдань наукової діяльності в галузі філософії освіти; формулюванні основних біополітичних підходів до процесу розвитку філософсько-освітньої концепції; виділенні

перспективних напрямів взаємозв'язку біополітики, філософії освіти і практичної освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному філософському дискурсі освіта трактується як «усезагальна і життєстверджуюча форма розвитку світу». Її необхідність є вихідною із «фундаментального закону буття, відповідно до якого кожне явище буття прагне виявлення своєї міри, своєї якості, розгортання всієї повноти власної природи, що в свою чергу є необхідною умовою розвитку буття у цілому, а головне – його єдності, гармонії, впорядкованості, соборності, загальної єдності, що не виключає протилежностей й навіть протиріч в процесі руху до повноти» [5, с.28]. З одного боку, наголошують М. Піщулін і Ю. Огородніков, в центрі освітнього процесу, як і у центрі процесу історичного стоїть людина; з іншого боку – саме освіта забезпечує одночасно стабільність й розвиток суспільства, вона має підтримувати в ньому позитивні тенденції та мінімізувати негативні. Визначаючи предмет філософії освіти, дослідники наголошують, що це – суто освіта в буттєвих, глобальних, найбільш фундаментальних соціальних і національно-державних процесах. Філософія освіти розглядає розвиток людини в єдиному потоці всесвітнього розвитку, «не тільки земного, але й буттєвого, тобто світу в його трансцендентному усвідомленні». В цьому контексті освіта й діяльність педагога «набувають особливого, глибинного, великого змісту, без якого і те й інше дійсно перетворюються лише в сферу освітніх послуг» [5, с.28]. Як усезагальна онтологічна форма розвиваючого існування, освіта актуалізує фундаментальні закони або закономірності, які М. Піщулін і Ю. Огородніков [5] формулюють наступним чином:

1. Закон об'єктивності освіти, обумовленості змісту, методів та організації освіти складним комплексом об'єктивних процесів – духовно-буттєвих (світових, універсальних); духовно-історичних (рівень цілісного розвитку людини), традиційно-національних, соціально-політичних тощо.

2. Закон постійного оновлення змісту, методик і організації освітнього процесу.

3. Закон розвитку сутнісних якостей, сторін, властивостей людини, її родових якостей.

4. Закон, який наголошує, що людина володіє вродженим прагненням до розвитку власної родової сутності у всій її повноті, єдності та гармонії.

Як тільки освіта припиняє виконувати свою онтологічну задачу, підкреслюють дослідники, вона стає суб'єктивною, тобто випадковою, втрачає свою сутнісну необхідність для людини та перетворюється на сферу маніпулювання нею – тобто переходить, на наше переконання, під «юрисдикцію» традиційної біополітики.

Варто наголосити, що біополітика в умовах сьогодення слугує не тільки об'єктом наукового дискурсу, але й методологічним та практичним фундаментом підвищення продуктивності й результативності, зокрема, в освітній сфері суспільного життя. Даний аспект зумовлює можливість припущення, відповідно до якого нові біологічні й, зокрема, біополітичні, знання й пов'язані із ними технології налаштовують суспільну свідомість на продукування принципово нових або модернізацію вже існуючих освітньо-філософських ідей. Будь-які реформи й трансформації в освітній сфері без урахування філософської та, зокрема, біофілософської складових провокує потужні прояви контртенденцій, зумовлених традиційним підходом до людини як до елементарної соціальної одиниці, без урахування того, що вся історія людства – це процес збереження й розвитку творчих (генетичних) задатків людського роду. В даному контексті може бути прийнятним принцип мінімізації виміру: зі всіх можливих варіантів трансформації реалізується той, який дозволяє адаптувати суспільство (або його окремих інститутів) до заданих йому об'єктивно умов і параметрів при мінімальних змінах в системі соціокультурного цілого.

Слідуючи визначеному підходу, вбачаємо за необхідне висловити думку стосовно того, що у біополітичному ракурсі адекватна вимогам сучасності освіта розуміється не тільки як засіб пізнання та засвоєння оточуючого світу, як інструмент вдосконалення адаптаційного механізму на особистісному

(індивідуальному), соціальному (популяційному), загальнолюдському (видовому) рівнях, але значно ширше – як джерело продукування цивілізаційних сенсів духовного та фізичного буття. Також освіту можна розглядати як первинний соціальний тренінг вихідної природи людини, спосіб її удосконалення для цілей виробничого споживання, як інструмент обмеженого генерування суб'єктності. Освіта як формування образу Всесвіту і людини в ньому, забезпечує становлення особистості, котра імплікована з культурою, тобто є одночасно і створенням культури, і суб'єктом її засвоєння і, нарешті, її творцем; особистості, орієнтованої на перпетуальні морально-духовні цінності; особистості, котра розвиває і вдосконалює власний, обумовлений природою потенціал.

Слід звернути увагу на те, що в сучасному науковому дискурсі формулюються основні завдання наукової діяльності в галузі філософії освіти, яка розуміється як теоретико-методологічне підґрунтя розвитку освіти в умовах суспільства, що трансформується. На думку Н. Наливайко та О. Ушакової ці завдання охоплюють наступні напрями:

1. Розробка когнітивних аспектів знанневого потенціалу громадян як підґрунтя для подальшого прогресивного розвитку громадянського суспільства і держави.

2. Обґрунтування триєдинства фундаментальних знань в освіті, яке містить в собі: соціокультурну ідеологію, наукову картину світу та науковий, практично орієнтований світогляд.

3. Формування методологічного фундаменту змісту й практичної значущості кожного освітнього рівня – від дошкільного до післявузівського.

4. Розкриття філософських засад освітньої політики в умовах масштабних суспільних трансформацій третього тисячоліття [4].

З урахуванням вищесказаного особливого значення набувають думки вітчизняного дослідника у галузі філософії освіти В. Андрущенко. Вчений вважає, що згідно з інтенсивним розвитком інтелекту людства та його практичною спроможністю, на передній план мають вийти народи, здатні до

продукування й використання високих технологій, в тому числі – і в галузі освіти. Перед суспільствами, наука й освіта яких перебувають в депресивному стані, постає реальна загроза перетворення в пасивного споживача історії або ж асиміляції в спільноти, інтелектуально більш розвинені. У даному контексті науковцем проаналізовані реальні можливості інтелектуального розвитку українського народу, держави й культури, активної присутності України в європейському та світовому геополітичному просторі, зростання її конкурентноспроможності на основі розвитку науки й освіти [1].

Думку В. Андрущенка розділяє і Е. Герасимова, котра наголошує на тому, що «Сучасна доба глобалізації та інформаційних технологій принципово змінює статус та силу впливу теоретичного знання. ...Поступ кожної країни сьогодні визначається насамперед темпами розбудови «суспільства знань», умінням ефективно використовувати можливості наукового потенціалу. ...Серед найголовніших завдань сьогодні є створення якісно нової системи підготовки високоосвічених спеціалістів постіндустріальної ери, які відповідатимуть вимогам і викликам часу. Зазначені завдання актуалізуються з огляду на дедалі активнішу участь України в загальноцивілізаційних процесах. А це, безумовно, вимагає поглибленого осмислення власної національної ідентичності в контексті глобалізаційних процесів, щоб знайти своє унікальне місце в ситуації швидкоплинних інновацій сучасного інтелектуального ландшафту» [3, с.1].

Визначаючи біополітичні підходи до процесу розвитку філософсько-освітньої концепції, виділимо головні, на наш погляд, перспективні напрями імплікації біополітики, філософії освіти та практичної освітньої діяльності:

1. Формування морально-етичних позицій студентів вищих навчальних закладів засобами філософських наук, що й визначає світоглядно-формувальну функцію філософської складової в системі української вищої освіти.

2. Становлення антисцієнтистської методології освіти, що передбачає не лише формування у студента певного комплексу знань, але й розвиток духовності в контексті гармонійної взаємодії всіх індивідуальних процесів

світосприйняття, розуміння себе як невід'ємної (але не домінуючої) складової оточуючого екосу та Всесвіту.

3. Репрезентація вищого екзистенційного вибору людини, який не має кількісної експлікації та репрезентує превалюючі ідентифікаційні моделі оточуючого світу, в яких реалізуються загальноприйнятні уявлення про бажаний тип соціальної системи, параметри якої співзвучні як громадянському суспільству XXI століття, так і сучасній особистості.

4. Підсилення обґрунтованої з позицій біополітики «мережеподібності» суспільства (із імпліцитним урахуванням інститутів освіти), в основі якої – продуктивне співвідношення твердості й гнучкості, субординаційних та координаційних процесів, переважання динамічності над статичністю, мобільності над інертністю.

5. Утвердження освіти як фактора розвитку культури, зокрема й розвиток освіти як діалогу культур, оскільки «...поєднання становлення особистості з оволодінням культурними цінностями сприяє вирішенню багатьох етичних проблем, є безпосереднім джерелом багатогранності та гармонійності, які, у свою чергу, виступають вирішальними критеріями особистісного буття» [2, с.197].

6. Вдосконалення особистості, розвиток індивідуального морального начала, набуття мудрості й відповідальності за оточуючий світ і себе в цьому світі; здобуття свободи, як філософськи обумовленої тотальної стихії особистого самозростання; оформлення навколо себе реального громадянського суспільства, збудованого на принципах справедливості, «ноосферної гармонії» й розумної достатності у власних бажаннях і прагненнях.

7. Розвиток системи освіти в контексті необхідності врахування біологічних чинників, зумовлених еволюцією властивостей людини, як представника біосу; для розуміння природи людини, яка за визначенням є біосоціальною, необхідно розглядати людську істоту як інтегральну, бінарно-коннотовану систему: соціальний індивід – біологічний вид, котра

характеризується симетричною опозицією – апозицією соціального й біологічного.

8. Демократизація освітнього простору, що базується на інтеракції індивіда з освітніми інститутами, причому таку взаємодію можна розглядати як діалектику суб'єктивного та всезагального; відтак, логіка вимагає, щоб відносини двох сторін в конструкції «індивід – освітній інститут» були адекватними, інакше поняття «взаємодія» втрачає свій сенс.

9. Продукування, за сприяння, у тому числі, і освіти, позитивно-орієнтованих трендів суспільного прогресу, як одне із головних завдань, що стоять перед біополітикою із специфічним для неї концентрованим інтересом до проблем суспільства, пов'язаних як з політичними, соціальними та економічними умовами існування людини, так і з її біологічною природою.

10. Оптимізація освітнього простору у напрямі збереження, підтримки й розвитку людської індивідуальності, актуалізуючи при цьому необхідну конкордатність зусиль держави, громадських колективів та конкретних особистостей на основі співпадіння результуючого вектора взаємодії.

11. Переорієнтація сучасної освіти, зокрема вищої, на формування критичного мислення свідчить про перехід від класичної до постнекласичної парадигми освіти, яка зосереджує увагу на культивуванні мудрості та її застосуванні у практиці, житті. В інформаційному суспільстві бракує не інформації, а бракує мудрості, як її використати максимально продуктивно.

12. Стимулювання культурної ролі освіти як механізму становлення цілісної, повносуб'єктної людини; в сучасному суспільстві із цього механізму виключається інваріантна й найбільш значуща компонента – загальна освіта, яка розвиває універсальні (видоспецифічні, біогенетично обумовлені) людські здібності, необхідні в будь-якій діяльності: теоретичне мислення, увага, пам'ять тощо, транслює базові цінності буття, сприяє «вкоріненню» людини в світ.

13. Фіксація в структурі філософського знання нового (відносно) виду її рефлексії – філософії освіти, що вбачається цілком закономірним; філософське осмислення освіти як соціокультурного феномену демонструє, що на всьому

шляху свого розвитку філософська думка спрямовувала дослідження даної форми духовного виробництва в сферу партикулярного, соціально-ціннісного знання, але тільки в умовах ХХІ століття філософія виявила безпосередній інтерес стосовно досліджень освіти як особливої сфери соціального буття.

14. Гуманізація освітнього процесу, здійснювана у руслі філософської концепції антропоцентризму, що передбачає концентрацію уваги на індивідуальності людини, її особистості, а також спрямування на свідомий розвиток самостійного критичного мислення членів суспільства.

15. Наближення освіти до стану зосередження на головній меті – самозбереженні, самовідновленні і саморозвитку самого суспільства, виходячи з того, що на рівні соціального інституту освіта задовольняє потреби суспільства щодо трансляції знань від покоління до покоління, формуючи суспільні освітні запити та відповідну цим запитам модель освіти; на рівні особистості освіта забезпечує формування людини, як біосоціальної істоти, котра здатна продуктивно використовувати набутий досвід у процесі індивідуального життя.

16. Налаштування суспільної свідомості на продукування принципово нових або модернізованих освітньо-філософських ідей, які базуються на засадах біополітики та пов'язаних із ними технологіях; практичні досягнення сучасної науки про життя знаходять реальне відображення у нових положеннях та концепціях біополітики, наполегливо вимагають оптимізації форм здобуття, накопичення й трансляції інформації, тобто, процесу освіти; використання біополітичного знання, ураховуючи актуальність, наукове й практичне значення конкретних його аспектів; формування нового світогляду та, як наслідок – оновлення суспільного життя.

17. Розвиток, засобами освіти, здатності індивіда раціонально, логічно й критично засвоювати реальність, прогнозувати близьке й віддалене майбутнє; чим більш освіченою буде людина по мірі розвитку громадянського суспільства, тим більш ефективною має бути система освіти, як засіб вдосконалення адаптаційного механізму особистості до постійно змінюваного

світу, а беручи до уваги природу людини – механізму підвищення рівня особистісної біосоціальної кваліфікації.

Висновки. Таким чином, нові біополітичні знання у процесі світопізнання мають величезне значення для розробки й реалізації стратегічних планів соціального, політичного, економічного й культурного розвитку соціуму, а також у процесах модернізації системи освіти в контексті вимог, зумовлених формуванням сучасного громадянського суспільства і правової держави.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В., Дорогань С. Світоглядна культура сучасного вчителя: проблеми формування / В. Андрущенко, С. Дорогань // Вища освіта України. –2002. – №3. – С. 5–13.
2. Базалук О.О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання / О.О. Базалук // Філософські обрії. – 2010. – № 23. – С. 187-200.
3. Герасимова Е.М. Економічні знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз / Е.М. Герасимова: автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня доктора філософ. наук: 09.00.03. – К., 2009. – 33 с.
4. Наливайко Н.В., Ушакова Е.В. Философский анализ системы образования в трансформирующихся обществах / Н.В. Наливайко, Е.В. Ушакова // Философия образования. – 2009. – №1(26). – С.26-35.
5. Пищулин Н.П. Огородников Ю.А. Философия образования / Н.П. Пищулин, Ю.А. Огородников. – М.: Центр инноваций в педагогике/Москомобразования/МГПУ, 1999. – 234 с.

References

1. Andrushchenko V., Dorohan S. Svitohliadna kultura suchasnoho vchytelia: problemy formuvannia / V. Andrushchenko, S. Dorohan// Vyshcha osvita Ukrainy. –2002. – №3. – S. 5–13.

2. Bazaluk O.O. Filosofiia osvity: yii rol ta mistse v systemi filosofskoho znannia / O.O. Bazaluk // Filosofski obrii. – 2010. – № 23. – S. 187-200.

3. Herasymova E.M. Ekonomichni znannia u dyskursi stanovlennia hlobalizovanoho svitu: sotsialno-filosofskyi analiz / E.M. Herasymova: avtoref. dysert. na zdobuttia nauk. stupenia doktora filosof. nauk: 09.00.03. – K., 2009. – 33 s.

4. Nalivayko N.V., Ushakova E.V. Filosofskiy analiz sistemyi obrazovaniya v transformiruyuschihsvya obschestvah / N.V. Nalivayko, E.V. Ushakova // Filosofiya obrazovaniya. – 2009. – №1(26). – S.26-35.

5. Pischulin N.P. Ogorodnikov Yu.A. Filosofiya obrazovaniya / N.P. Pischulin, Yu.A. Ogorodnikov. – M.: Tsentr innovatsiy v pedagogike/ Moskomobrazovaniya/MGPU, 1999. – 234 s.

Kostyuchkov S.K Political Science, Associate Professor of Social Work, Social Pedagogy and Sociology, Kherson State University (Ukraine, Kherson), kosser.63@mail.ru

Biopolitical role of new knowledge and technologies in the process of producing or upgrading educational and philosophical ideas

In the present article the author examines the role of contemporary biopolitical knowledge and technologies in the production of new or upgrading existing educational and philosophical ideas. It is noted that in terms of biopolitics today serves not only the object of scientific discourse but also methodological and practical foundation for increased productivity and efficiency, particularly in the educational sphere of public life. The opinions expressed on what aspect of biopolitical adequate requirements of our education is understood not only as a means of learning and mastering the surrounding world as a tool to improve the mechanism of adaptation the personal (individual), social (population), human (species) level, but much more – as a source of production civilizational sense of spiritual and physical being. The author stresses that education is seen as the primary initial training social nature of man, the way of improvement for the purpose of industrial consumption as a tool to generate limited subjectivity.

Keywords: biopolitics, the education system, educational and philosophical idea of education, culture, civil society, identity, adaptation, noosphere harmony bios.

Костючков С.К., кандидат политических наук, доцент кафедры социальной работы, социальной педагогики и социологии, Херсонский государственный университет, (Украина, Херсон), kosser.63@mail.ru

Роль новых биополитических знаний и технологий в процессе делания или модернизации образовательно-философских идей

В представленной статье автором рассматривается роль современных биополитических знаний и технологий в процессе выработки новых или модернизации существующих образовательно-философских идей. Отмечается, что биополитика в сегодняшних условиях служит не только объектом научного дискурса, но и методологическим и практическим фундаментом повышения производительности и результативности, в частности, в образовательной сфере общественной жизни. Высказано мнение о том, что в биополитическом аспекте адекватное требованиям современности образование понимается не только как средство познания и усвоения окружающего мира, как инструмент совершенствования адаптационного механизма на личностном (индивидуальном), социальной (популяционном), общечеловеческом (видовом) уровнях, но значительно шире – как источник выработки цивилизационных смыслов духовного и физического бытия. Автор подчеркивает, что образование можно рассматривать как первичный социальный тренинг исходной природы человека, способ ее усовершенствования для целей производственного потребления, как инструмент ограниченного генерирования субъектности.

Ключевые слова: биополитика, система образования, образовательно-философская идея, воспитание, культура, гражданское общество, личность, адаптация, ноосферная гармония, биос.

